Eduskunnan hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

Dnro K2026-45
29.9.2026

Lausuntopyyntönne: HE 138/2026 vp, asiantuntijakuuleminen 30.9.2026
LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSESTÄ EDUSKUNNALLE LAEIKSI ESITUTKINTALAIN, OIKEUDENKÄYNNISTÄ RIKOSASIOISSA ANNETUN LAIN JA ERÄIDEN MUIDEN LAKIEN MUUTTAMISESTA

Suomen Asianajajat kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 138/2026 vp).

Yhtenä Suomen Asianajajien sääntömääräisenä tehtävänä on seurata oikeuskehitystä maassa ja lausuntoja antamalla sekä aloitteita tekemällä tarjota kokemuksensa yhteiskunnan käytettäväksi. Suomen Asianajajien oikeuspoliittisen työn lähtökohta on oikeusvaltion turvaaminen. Lausunnoissaan Suomen Asianajajat pyrkii painottamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutumiseen, oikeusturvaan sekä oikeuden saavutettavuuteen, perus- ja ihmisoikeuksien sekä asianajajakunnan itsenäisyyden ja riippumattomuuden turvaamiseen liittyviä näkökulmia.

Pyydettynä lausuntona Suomen Asianajajat esittää seuraavaa.

Taustaksi

Suomen Asianajajat on jättänyt joulukuussa 2025 eriävän mielipiteen oikeusministeriön asettamassa rikosprosessin sujuvoittamistyöryhmässä koskien ehdotusta siitä, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvussa säädettäisiin mahdollisuudesta harkinnanvaraisen prekluusion asettamiseen käräjäoikeudessa sekä suoraan lain nojalla sovellettavasta prekluusiosta hovioikeudessa oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 17 §:ssä.

Lisäksi eriävä mielipide koski esitutkintalain 10 luvun 1 §:n lisäystä, jonka mukaan asianosaisen avustaja on velvollinen antamaan loppulausunnon, jos siihen varataan tilaisuus sekä avustajan velvollisuutta antaa kirjallinen vastaus päämiehensä puolesta.

Eriävässä mielipiteessä esille nostetut Suomen Asianajajien näkemyksen mukaan jo periaatteellisestikin hyvin merkittävät muutosehdotukset ovat edelleen mukana hallituksen esityksessä.

Prekluusio

Kuten Suomen Asianajajien työryhmän mietintöön jättämässä eriävässä mielipiteessä on todettu, prekluusion säätäminen rikosprosessissa heikentäisi perustavanlaatuisesti vastaajan oikeusturvaa. Riittävä aika puolustuksen valmisteluun sekä aineistoon liittyvä tiedonsaanti ovat keskeisiä oikeussuojaa turvaavia periaatteita.

Hallintovaliokunta on täsmentänyt kuulemispyyntnön teemaksi esitutkintavaiheeseen liittyvät ehdotukset. Vaikka prekluusiota koskeva ehdotettu sääntely on sinänsä laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL) piirissä, tällainen sääntely edellyttäisi perustavaa laatua olevia muutoksia nimenomaan esitutkinnan toimittamiseen ja sitä koskevaan sääntelyyn.

Esitutkinta kestää varsinkin laajoissa rikosasioissa pitkään. Kertynyt esitutkintamateriaali on vain poliisin ja syyttäjän käytettävissä aina siihen asti, kunnes asia lähetetään loppulausunnolle asianosaisille. Materiaalia saattaa olla paljon, ja asiaan perehtymiseen käytettävissä oleva aika on rajallinen vaadittujen, usein tiukkojen, määräaikojen vuoksi. Etenkin vangittujen vastaajien kohdalla materiaaliin perehtymiseen jää hyvin vähän aikaa. Tilanne koskee lisäksi nuorten asioita, joiden käsittelyä tuomioistuimissa on nopeutettu ja vastaajat haastetaan erittäin lyhyllä jopa alle viikon pituisilla määräajoilla, ja puolustautumiseen ei jää käytännössä lainkaan aikaa.

Suomen Asianajajat toteaa, että ennen kuin rikosasioihin ulottuvaa prekluusiota edes voidaan harkita, tulisi esitutkinnassa turvata puolustuksen tiedonsaantioikeus tiedonsaantidirektiivin (2012/13/EU) edellyttämällä tavalla.

Suomessa poliisi tulkitsee esitutkintalain 4 luvun 15 §:ssä säänneltyä asianosaisen tiedonsaantioikeutta direktiivin tarkoituksesta poiketen siten, että tietoa esitutkintaan johtaneista ja esitutkinnassa ilmi tulleista seikoista sekä esitutkinta-aineistosta annetaan säännönmukaisesti vasta esitutkinnan päätyttyä.

Direktiivin johdanto-osan 31 kohdan mukaan epäillyllä tai syytetyllä tulisi myös olla oikeus tutustua myös sellaiseen asiakirja-aineistoon (mukaan lukien valokuvat sekä ääni- ja kuvatallenteet), joka ei sisälly asian varsinaiseen asiakirja-aineistoon (esitutkintapöytäkirjaan), mutta joka on toimivaltaisen viranomaisen hallussa. Näin ollen olisi perusteltua, että esitutkintapöytäkirjaan sisältyisi merkintä siitä, mitä aineistoa ei ole siihen liitetty. Tällä hetkellä on melko tavallista, että esitutkintapöytäkirjaan ei liitetä kaikkea tutkinnan aikana kertynyttä materiaalia, ja osa hankitusta aineistosta jää poliisin haltuun ”asiaan vaikuttamattomana” poliisin oman arvion perusteella. Puolustuksella ei ole käytännössä mitään mahdollisuutta päätellä, mitä kaikkea aineistoa poliisilla on hallussaan esitutkintapöytäkirjan lisäksi.

Esitutkintapöytäkirjan ulkopuolisista tiedoista saattaa välillä tulla tietoa joskus vasta pääkäsittelyn yhteydessä. Mikäli prekluusio ulotettaisiin rikosasioiden käräjäoikeusvaiheeseen, tai mahdollisesti jopa aikaisempaan ajankohtaan, ei puolustautuminen olisi tosiasiassa edes mahdollista.

Kysymys ei siis ole pelkästä oikeusturvasta ja aineelliseen totuuteen pyrkimisestä, vaan nimenomaan rikosprosessin sujuvoittamisen näkökulmasta olisi täysin olennaista, että asianosaisten mahdollisimman varhainen ja laaja-alainen tiedonsaantioikeus turvattaisiin nykyistä selvästi paremmin. Tällä tavoin mahdolliset asianosaisten tutkintapyynnöt, jotka nyt olosuhteisen pakosta saattavat viivästyttää pääkäsittelyä, olisi mahdollista tehdä jo tutkinnan aikana. Samoin mahdollisuudet syyteneuvotteluiden käynnistämiseen hyvinkin varhaisessa vaiheessa olisivat aivan erilaiset nykyiseen verrattuna.

On selvää, että todistelua ei saisi koskaan rikosasiassa prekludoida, jos kyseessä on syyttömyyttä tukeva todistelu. Prekluusio voi tällaisessa tilanteessa pahimmillaan johtaa myöhempään tuomionpurkuhakemukseen ja valtion korvausvelvollisuuteen.

Suomen Asianajajat myös katsoo, ettei prekluusiota tulisi arvioida irrallaan todistelutallenneuudistuksesta. Käytännössä uuden henkilötodistelun esittämisoikeuden rajaaminen hovioikeusvaiheessa on prekluusioon rinnastettava toimenpide. Uudistus tulee siten osaltaan merkittävällä tavalla siirtämään oikeudenkäynnin painopistettä käräjäoikeusvaiheeseen. Tämä asettaa entistä enemmän vaatimuksia sille, että rikosasian asianosaisilla (erityisesti puolustuksella) tulisi olla esitutkinta-aineisto mahdollismman varhain käytössään.

Avustajan velvollisuus antaa loppulausunto

Suomen Asianajajat vastustaa ehdotusta, jonka mukaan avustajalle säädettäisiin velvollisuus antaa kirjallinen loppulausunto, jos siihen varataan tilaisuus.

Kuten eriävässä mielipiteessä todetaan, asianajajan tulee hoitaa toimeksiantonsa huolellisesti ja päämiehensä etua parhaalla mahdollisella tavalla edistäen. Asianajajan tulee voida arvioida kussakin yksittäisessä asiassa, onko kirjallisen loppulausunnon laatiminen päämiehen edun mukaista ja tarkoituksenmukaista. Pakottava prosessivelvoite kaventaa tätä harkintavaltaa ilman, että sen hyödyistä on esitetty riittävää näyttöä.

Laadukkaan loppulausunnon laatimiseen menee huomattavasti aikaa – yleensä useita työpäiviä. Tästä syystä joskus itse maksavat asiakkaat, tai sellaiset asiakkaat, jotka joutuvat korvaamaan puolustajan palkkion valtiolle, eivät halua, että avustaja laatii esitutkintalain mukaista loppulausuntoa, jos se ei ole heidän etujensa mukaista tai muutoinkaan hyödyllistä. Suomen Asianajajat katsoo, että uusi säännös johtaa siihen, että asianajaja on tietyissä tilanteissa pakotettu aiheuttamaan päämiehelleen tarpeettomia kustannuksia. Jos avustajalle asetetaan tällainen velvollisuus esitutkintalaissa, se johtaa esitutkintalain ja asianajajaa velvoittavien sääntöjen väliseen ristiriitaan ja asianajajan oikeusturvan vaarantumiseen.

Hallituksen esityksessä loppulausuntoa koskevaa muutosehdotusta perustellaan sillä, että loppulausunto tukisi asioiden tehokasta ratkaisemista eikä myöskään aiheuttaisi esityksen mukaan merkittävää lisätyötä tai lisäkustannuksia. Suomen Asianajajat ei jaa esitettyä näkemystä tältä osin.

Helsingissä 29. päivänä syyskuuta 2026

SUOMEN ASIANAJAJAT

Niko Jakobsson
Pääsihteeri

LAATI

Asianajaja Antti Riihelä, Helsinki
Pääsihteeri Niko Jakobsson, Suomen Asianajajat

Suomen Asianajajien lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 150 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu rikosprosessioikeuden asiantuntijaryhmässä.